

Nuorison syrjäytyminen + haaste

Haasteseminaari 19.5.2011
Rauma
Markku Hassinen

Suomalaisen työttömyyden historia

- Suomalaisen työttömyyden historia on varsin lyhyt – työttömyys alkoi voimakkaasti kasvaa 1970 luvun loppupuolella
- Edeltävät muuttoaallot mm. Ruotsiin tasasivat rakenteelliseen muutokseen liittyneen uhkaavan työttömyyttä
- Köyhyyden historia on Suomessa paljon pidempi ja siihen on aina liittynyt osattomuus suhteessa toimeentulon hankintaan – tilanne on edelleen sama vaikka etuusjärjestelmät turvaavat perustoimeentulon
- Työelämään osallistuminen ja toimeentulon hankkiminen ovat jokaisen oikeus

Suomalaisen työttömyyden historia

- Työttömyys oli huipussaan Suomessa vuosina 1993-1994, jolloin mentiin jo lähelle 500 000 työttömän rajaa
- nuorten työttömien määrä oli 100 000
- Työttömyys laski tasaisesti vuoteen 2008 saakka, mutta on sen jälkeen lähtenyt nousuun
- Erityisesti nuorten työttömien määrä on kasvanut voimakkaasti ja siihen liittyvät myös yhteiskunnasta tipahtamisen vaarat – tällä hetkellä jo yli 50 000 nuorta on palvelujen ulkopuolella
- 15 000 nuorta jää joka vuosi jatkokoulutuksen ulkopuolelle
- Lastensuojelun asiakkuus yhdistää neljäsosaa em. nuorista
- Suomen nuorisotyöttömyys on korkea myös EU vertailuissa

Lähde : www.tyopajatieto.fi

Suomalaisen työttömyyden historia

- Työttömyys näyttää olleen aina miesten ongelma
- 1930 luvulta lähtien suuret hätäaputyömaat, suuret metsäsavotat, tietyöt, rautateiden rakentaminen ym. keräsivät työttömiä kaikenikäisiä miehiä eri puolilta Suomea – käsite lapiolinja
- Nykytyöttömyydessäkin miesten osuus on huomattavasti suurempi kuin naisten
- Näin myös nuorten työttömyyslukuissa: kuusi kymmenestä työttömästä on miehiä (Timo Aro 2010)
- Koulutuksesta tipahtaminen ennakoii pitkittyvää työttömyyttä ja syrjäytymiskehitystä
- Viime vuosien työttömyyden kehitys varsinkin nuorten kohdalla osoittaa, että jokaisen syklin jälkeen työttömäksi jäävien määrä kasvaa

Suomalaisen työttömyyden historia

- Ensimmäinen tulopoliittinen sopimus vuonna 1969 vaikutti nykyaikaan yltävän työttömyysturvan ja työturvallisuuden kehittämiseen
- Työttömyyskassojen keskusassa perustettiin työmarkkinajärjestöjen yhteisestä aloitteesta vuonna 1960
- Korporatiivisesti luoduilla järjestelmillä on ollut myös huomattava valtion sosiaalipolitiikkaa tukeva rooli (Eino Ketola)
- Syntyi järjestelmä joka on nykypäiviin saakka taannut kansalaisille työttömyyden kohdatessa perustoimeentulon ja siihen on liitetty myös sosiaalityön kautta toimeentulotuen mahdollisuus

Suomalaisen työttömyyden historia

- Etuuksia myöntävät tahot ovat vahvasti eriytyneet vuosien aikana ja koko työttömyysturvajärjestelmä on menettänyt alkuperäisen kannustavan tarkoituksensa
- Monet palvelut ja etuudet eivät enää tue toisiaan ja sosiaaliturvasta on tullut myös houkuttelevampi vaihtoehto kuin pienipalkkaiseen työhön hakeutuminen
- Kelalla on 148 erilaista tukea, joista voi teoriassa muodostaa yli 10 000 erilaista kahden tuen yhdistelmää
- Kolmella tuen yhdistelmällä palveluja on jo yli puoli miljoonaa
- Lyhytaikaisen työn vastaanottaminen voi merkitä pahimmillaan tulotason romahtamista, koska muut etuudet ”jäädytetään” työsuhteen ajaksi

Työelämän vaatimukset

- Suomi on vahvasti ”akatemisoitunut” maa – korkeakoulutettujen määrä suuri – koulutusta vastaavia työpaikkoja vaikea löytää
- Ilman koulutusta ei enää pääse työmarkkinoille
- Elinkeinorakenne muuttunut rajusti viimeisen 20 vuoden aikana
- Monet ”savupiippuajalle” tyypilliset työtehtävät ovat kadonneet
- ”Workingclass Hero” aikakauden ideaali päästä koulunpenkiltä suoraan palkkatyöhön on myös hävinnyt (ks. Paul Willis)

Työelämän vaatimukset

- Pojat näyttävät olevan suurimmassa vaaravyöhykkeessä myös koululaitoksen sisällä – kouluopetus suosii kilttejä tyttöjä
- Toiminnallisuuden ja tekemisen perinne on katoamassa täysin kouluopetuksesta
- Lapsilta ja nuorilta vaaditaan jo hyvin varhain itsenäisyyttä ja oman elämän suunnittelua
- Työelämä suosii ”nöyriä hyvin koulutettuja asiantuntijoita”
- Suomessa ollut jo pitkään lähes pysyvästi 200 000 työtöntä
- Pekka Tiaisen mielestä 150 000 on pysyvästi työmarkkinoiden ulkopuolella
- Missä on se oikea työvoimareservi?

Työelämän nykyilmiöitä

- Kiire ja tehokkuuden ihailu
- Uran luominen tärkeämpää kuin muu elämä – työn ja vapaa-ajan rajojen hämärtyminen
- Työssä viihdytään entistä huonommin – Tyky ei auta
- Alaisten ohella myös johtajat kovilla
- Uupuminen – työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvien määrän kasvaminen
- Työelämässä epäonnistuminen koetaan henkilökohtaistetaan – ”syy on minussa”
- Kilpailu työpaikkojen sisällä kovaa, perinteinen luokkasolidarisuus kadonnut
- Suomi työpaikkakiusaamisessa Euroopan kärkisijoilla
- Miesten ja naisten palkkaerot

Tempputyöllistäminen

- Suomalaiseen yhteiskuntaan on aina kuulunut vahva työn tekemisen eetos
- Hätäaputyöt, lapiolinja, siirtotyömaat ym. edelsivät nykyistä ”tempputyöllistämisen” keinovalikoimaa
- Urpo Leppäsen aloitteesta tuli voimaan v.1988 (hyväksyttiin keväällä 1987) uusi työllisyyslaki, joka määräsi kunnat tarjoamaan työttömille nuorille tukityöpaikkoja
- Taustalla oli ns. Heikki Rinteen malli, Lex Leppänen oli nuorten yhteiskuntatakuun alkumuoto
- Työpajat syntyivät juuri Leppäsen lain vauhdittamana

Tempputyöllistäminen

- Luotiinko ns. toiset työmarkkinat, jotka eivät kuitenkaan edistäneet työttömien pääsyä avoimille työmarkkinoille?
- Vuosien aikana syntyi kokonaisuus, joka nykyisin tunnetaan sosiaalisen työllistämisen toimialan nimellä
- Tempputyöllistämisen käsite on syntynyt kritiikiksi lukuisten työvoimapolitiittisten toimenpiteiden ketjuttamiseen, toistuviin työvoimakoulutuksiin ym. joiden vaikutus on osoittautunut heikoksi
- Kolmannen sektorin työllistämistoimet ja myös työpajatoiminta halutaan myös lukea em. tempputyöllistämisen keinoihin
- Mitä olisi ilman ”tempputyöllistämistä”?

Mihin tarvitaan tempputyöllistämistä?

- Julkinen sektori on vähentänyt rajusti omia työpaikkojaan, valtion tuottavuusohjelma ja kuntien talousvaikeudet
- Yritysmaailman ja elinkeinorakenteen murros – globaalit markkinamuutokset
- Suomalaiset yritykset suurimmaksi osaksi pieniä yrityksiä
- Työhallinnon palvelut eivät kohdistu työn tarjoamiseen vaan etuuksien käsittelyyn ja kontrollointiin
- Osa asiakkaista käyttää työhallinnon etuuksia sosiaaliturvana
- Työpajat, järjestöt ja muut toimijat valmentavat, aktivoivat ja tukityöllistävät ihmisiä erilaisiin tehtäviin
- TEM: in mukaan nämäkään toimenpiteet eivät johda avoimille työmarkkinoille
- Sosiaalisella työllistämisellä on kuitenkin asiakkaan näkökulmasta suuri henkiseen hyvinvointiin liittyvä merkitys (Net Effect OY 2010)
- Tempputyöllistäminen on keino torjua yhteiskunnasta tippumista

SOSIAALISEN TYÖLLISTÄMISEN TOIMIALA

**TYÖ- JA
ELINKEINOMINISTERIÖ**

**SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ**

**OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ**

SISÄMINISTERIÖ

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

Sosiaalisen työllistämisen toimiala

- Koulutuksen puuttuminen on merkittävin työelämästä syrjäytymisen syy
- Pitkittyneeseen työttömyyteen liittyy paljon myös terveyteen liittyvää problematiikkaa – syy/seuraus?
- Toimiala tarjoaa myös käytännönläheisiä koulutusmuotoja vaihtoehtona teoriapohjaiselle opiskelulle
- Yhtenäistä mallia ei ole, vaan palvelut rakentuvat paikallisten tarpeiden, perinteiden ja käytäntöjen pohjalta.

Asiakkaat

- asiakkaita ovat esimerkiksi
 - ammattitaidottomat nuoret ja aikuiset
 - työkokemusta kaipaavat nuoret
 - opintonsa keskeyttäneet nuoret
 - työ- ja toimintakyvyltään heikentyneet aikuiset
 - työttömät ja pitkäaikaistyöttömät
 - päihde- ja/tai mielenterveysongelmaiset
 - vajaatyökykyiset
 - maahanmuuttajat

Nuorten syrjäytyminen

- Taantumana aikana nuorten syrjäytyminen on lisääntynyt ja nuorten työttömyysaste on myös noussut korkeaksi
- Vähemmälle huomiolle on jäänyt, että osa nuorista jää kaikkien yhteiskunnallisten instituutioiden ulkopuolelle
- He näyttävät katoavan johonkin ulkopuolisuuden tilaan, josta heitä ei tavoiteta
- Em. tilanne hidastaa siirtymistä koulutukseen tai työelämään
- Ulkopuolisuuden tila voi jäädä myös pysyväksi olotilaksi
- Myös työttömyys ja asenteet koulutukseen voivat ”periytyä” (I.Pohjantammi)

Nuorten syrjäytyminen

- V. 2008 työvoiman ulkopuolisten nuorten määrä oli 57 800
- Työttöminä työnhakijoina 52 000 nuorta
- Ulkopuolista pelkän peruskoulun varassa oli 32 400 ja työttömistä työnhakijoista 15 900
- Työmarkkinoiden ulkopuolella pelkän peruskoulutuksen varassa olevia on yli 40 000
- Ulkopuolisten nuorten osuus ikäryhmissä 15 – 29 v. on 12%
- Naisten osuus ulkopuolisissa suurempi kuin miesten
- Työttömien joukossa miesten osuus huomattavasti suurempi kuin naisten
- Yhteenlaskettu ulkopuolisten osuus on kuitenkin suurempi kuin vastaava nuorten työttömien työnhakijoiden määrä
- Pelkän perusasteen koulutuksen varassa olevien nuorten riski kuulua ulkopuolisten ryhmään on kolmikertainen verrattuna ammatillisen koulutuksen saaneisiin

Nuorten syrjäytyminen

- Peruskoulun varassa olevien riski syrjäytyä kasvaa 20 ikävuoteen saakka
- Ilman tutkintoa olevien miesten osuus laskee enää hyvin hitaasti 20 ikävuoden jälkeen
- 29 vuotiaista miehistä 18% on peruskoulun varassa
- Opiskeluun hakeutumisen halu vähenee iän karttuessa
- Niistä työttömistä, joilla ei ole 25 ikävuoteen mennessä perusasteen jälkeistä tutkintoa jää 90% vaille jatkokoulutusta
- Koulutuksen hankkiminen nuorena; ammatillinen koulutus ehkäisee tehokkaasti ulkopuolisuuden tilaan joutumista
- 20 ikävuoden jälkeen keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus on lähellä ulkopuolisten määrää
- Kouluttamattomien ulkopuolisten määrä on vähenemässä
- Toisaalta koulunsa keskeyttäneiden työllisyys on viime vuosina parantunut – koulutuksen keskeytyminen voi johtua työpaikan löytymisestä

Mitä ulkopuolisuus on?

- Syrjäytyneisyyden ja ulkopuolisuuden määrittelyt kirjavia
- Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa on subjektiivinen oikeus toisen asteen koulutukseen
- Silti myös em. maissa osa nuorista jää koulutuksen ulkopuolelle

Norjassa ulkopuolisuuden määritelmä:

1. Sosiaalinen ulkopuolisuus
 2. Koulutuksellinen ulkopuolisuus
 3. Työelämän ulkopuolisuus
 4. Taloudellinen ulkopuolisuus
 5. Oikeudellinen ulkopuolisuus
 6. Terveystieteellinen ulkopuolisuus
- Kaikki em. Osa-alueita vaativat henkilön omaa aktiivisuutta ja asiakkuutta jotta ulkopuolisuuden tilasta päästään pois

Syrjäytymisen määritelmä :

- Mikään yksittäinen ongelma ei sinänsä aiheuta syrjäytymistä, vaan kyse on kasaantuvista ongelmista ja eräänlaisen huono-osaisuuden kehän muodostumisesta (Forssén K. 2006)
- Syrjäytyneinä pidetään henkilöitä, jotka eivät kykene osallistumaan täysipainoisesti talous-, yhteiskunta- ja siviilielämään ja/tai joiden tulot ja muut resurssit (henkilökohtaiset, perheen ja kulttuuriset) ovat niin riittämättömiä, että he eivät kykene nauttimaan elintasosta, jota heitä ympäröivässä yhteiskunnassa pidetään hyväksyttävänä

Syrjäytymisen määritelmä :

- Uudenlaisena syrjäytymisen muotona on viime aikoina noussut esiin eräänlainen ”verkkosyrjäytyminen”, jossa reaalimaailman yhteisöllisyys on korvautunut verkkoyhteisöllisyydellä ja kiinteillä suhteilla kansainvälisiin osiaalisiin verkostoihin internetissä.
- Mika Aaltolan (2009) tutkimusprojektin ”Ideological Characteristics of School Shootings” mukaan päivittäisestä kouluyhteisöstä syrjäytyminen ja samalla kytkeytyminen netin sosiaalisiin vihayhteisöihin on ollut yhdistävä tekijä traagisissa kouluampumistapauksissa

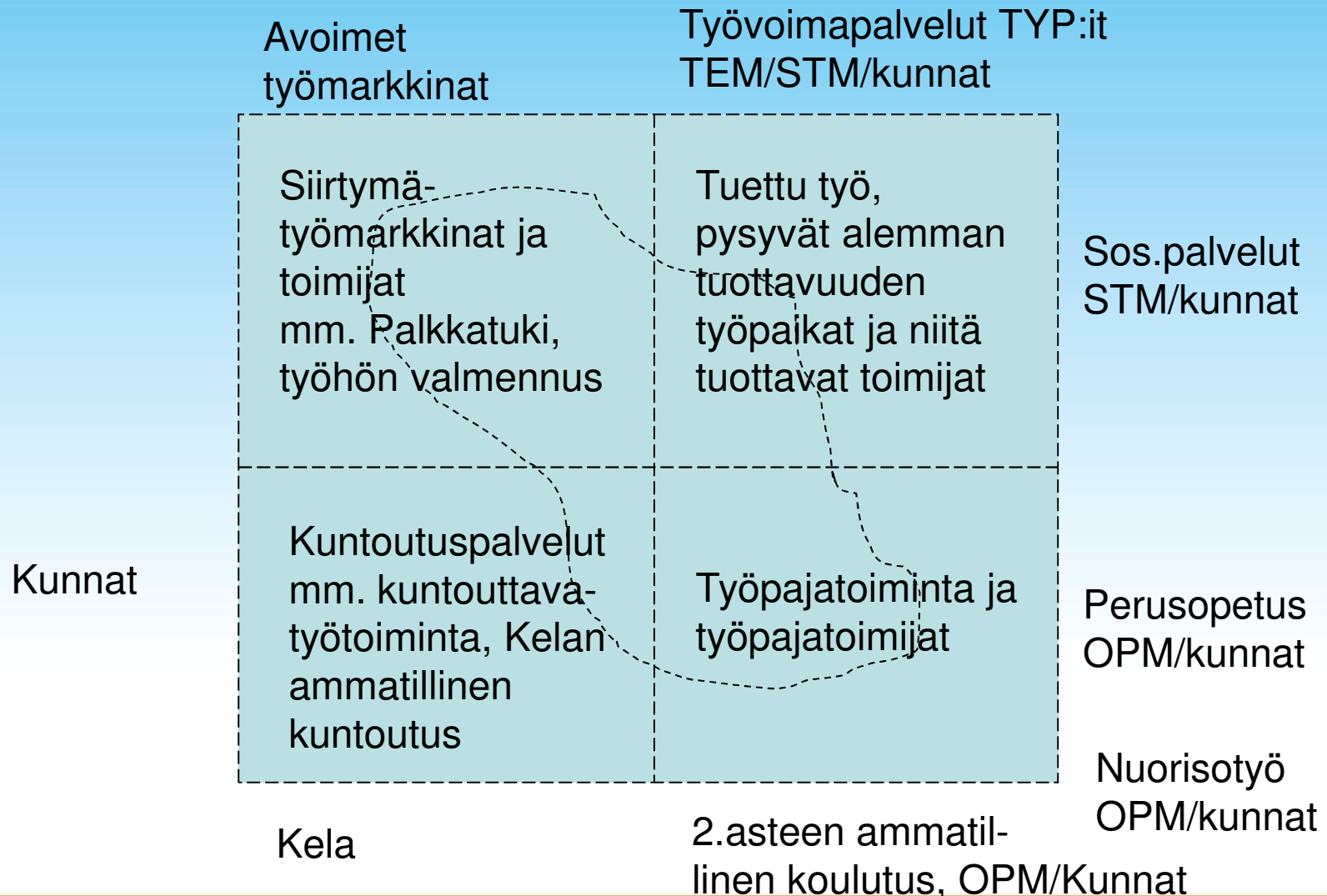
Syrjäytymisen määritelmä :

- Syrjäytyneiden reagoititavasta riippuen yksilön pahoinvointi suuntautuu joko sisään- tai ulospäin:
- "Acting out" -syrjäytyneet kääntävät pahan olon ulospäin ja uhkaavat lähiyhteisön rauhaa sekä turvallisuutta
- "Acting in" -syrjäytyneet kääntävät pahan olonsa sisäänpäin ja käyttäytyvät itsetuhoisesti
- Henkilö, jolla ei ole muuta menetettävää kuin välinpitämätön asenne ja alituinen paha olo, on pelottavan usein vakava uhka muiden tai omalle hyvinvoinnilleen (Lehto P. 2009).

Syrjäytymisen määritelmä :

- Syrjäytyneiksi ryhmiksi yhteiskunnallisessa keskustelussa on nimetty esimerkiksi pitkäaikaistyöttömät, pitkäaikaissairaat ja vammaiset, syrjäytymisvaarassa olevat lapset ja nuoret, päihdeongelmaiset, asunnottomat, ylivelkaantuneet, rangaistavaan tekoon syyllistyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat maahanmuuttajat
- On myös näkemyksiä, että jo itse puhe syrjäytyneistä syrjäyttää
- Huomio tulisikin kiinnittää siihen yhteiskuntaan, joka tuottaa puhetta syrjäytymisestä (Helne T. 2002)
- Tuula Helne (2002) viittaa käsitteellä kaksois-ekskluusio ilmiöön, jossa ensin syrjäyttää yhteiskunta ja tämän jälkeen puhe

Sosiaalisen työllistämisen rooli välityömarkkinoilla

Ongelmia ja kysymyksiä

- Mikä on sosiaalisen työllistämisen toimialan tavoite? Työmarkkinat, "varasto", aitoja palveluja?
- Mihin asetetaan fokus?
- Nuorten osalla tavoite vähintään 2. asteen koulutus kaikille (EU: n tavoite)
- Nuorten yhteiskuntakuu aidosti toteutettava
- Viranomaisille tuotetut toimenpiteet eivät tue toisiaan; rahoituksen ja toimenpiteiden yhteensopimattomuus menevät asiakkaan edelle – kokonaisnäkemys puuttuu

Ongelmia ja kysymyksiä toimialalla

- Sosiaalisen työllistämisen toimialan suhde hallintoon määrittelemätön – ollaanko työllistämistä, kuntoutusta, koulutusta vai vielä jotain muuta?
- Päätöksentekijät ja viranomaiset näkevät toimialan asiakkaat yhtenä massana – ei segmenttejä
- Yliodotukset toiminnan tuloksista – vakinaisia työpaikkoja?

HAASTE

- Haastetaan kaikkien tasojen päättäjät mukaan toteuttamaan ja takaamaan yhteiskuntatakuun toteutuminen
- Ollaan säännöllisesti yhteydessä oman alueen kansanedustajiin – yhteiskuntatakuu toteutettava
- Tavoitteena on nousta EU:n huonojen työllisyyspolitiikan toteuttajien listalta parhaiden joukkoon
- Yhteiskuntatakuu ja pohjoismaisen sosiaalivaltion idea on puoluerajat ylittävä liike
- Nuorten nykyinen huono tilanne ja ahdinko on meidän kaikkien vastuulla

TPY KIITTÄÄ

www.tpy.fi

www.tyopajatieto.fi

